

Spațiu public incluziv

model de bună practică pentru UAUIM

AM AIS

UNIVERSITATEA DE
ARHITECTURĂ ȘI URBANISM
ION MINCU – BUCUREȘTI

RAPORT DE CERCETARE

Asoc. La Firul Ierbii

Asoc. Metodelor Alternative de Integrare Socială

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”

Proiect finanțat de Ordinul Arhitecților din România din Fondul Timbrului Arhitecturii 2024

ORDINUL
ARHITECȚILOR
DIN ROMÂNIA

Timbrul de
arhitectură

Coordonator editorial și activități de cercetare: dr. arh. Iris Popescu

Cercetare: lect.dr. arh. Oana Mihăescu · Alexandru Cucu

Comunicare: Ana Anghelescu · Raluca Ilie

Mentori: Alexandru Tache · Ana Maria Costache · Marius Vasile · Anda Rael · Ștefan Ilieaica · Daria Elvira Cosma · Anca Nechita-Cioarec · Ionela Modreanu · Gabriel Stelu Nicolescu · Loredana Stoian · Andrei Mihail · Teodora Sârbu

Cuprins

01 Introducere

02 Context

03 Modele internaționale

04 Descrierea proiectului

05 Obiectivele proiectului

06 Structura, obiectivele și activitățile cursului ST-113

07 Structura, obiectivele și activitățile părții practice

08 Metode de evaluare a impactului

09 Concluzii și rezultate

10 Pași pentru replicarea modelului

11 Viziunea

01

Introduzione

Documentul prezintă procesul, rezultatele și lecțiile învățate în cadrul proiectului „Spațiu public incluziv – model de bună practică pentru UAUIM”, desfășurat în parteneriat între Asociația La Firul Ierbii, Asociația Metodelor Alternative de Integrare Socială (AM AIS) și Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București (UAUIM).

Livrabilul propune un model de bună practică pentru integrarea proiectării incluzive în educația universitară de arhitectură, prin corelarea unui curs teoretic cu un spațiu real de practică, cercetare participativă și intervenție aplicată. Acesta sintetizează procesul de cercetare și proiectare desfășurat în centrul comunitar La Firul Ierbii, metodologia utilizată, rolul activ al diversității umane în procesul de proiectare și rezultatele obținute prin conectarea activităților practice cu procesul educațional universitar.

Documentul urmărește să arate de ce un astfel de curs este necesar în școlile de arhitectură din România, ce beneficii aduce studenților și cadrelor didactice și cum poate contribui la formarea unor profesioniști care înțeleg accesibilitatea și incluziunea ca părți esențiale ale procesului de proiectare.

Proiectul a pornit de la nevoia de a crea contexte educaționale în care studenții să înțeleagă accesibilitatea ca pe o responsabilitate profesională legată direct de diversitatea umană, de experiența reală a utilizatorilor și de calitatea spațiilor construite, depășind perspectiva strict tehnică sau normativă.

Prin acest livrabil, proiectul funcționează ca instrument de referință pentru dezvoltarea cursurilor de arhitectură incluzivă și ca posibil cadru de cercetare aplicată pentru studenți și doctoranzi. El contribuie la integrarea accesibilității și incluziunii ca practici curente în educația de arhitectură și propune o direcție concretă pentru transformarea modului în care sunt formați viitorii arhitecți.

Credit foto: Marius Vasile. O imagine de grup cu participanții și o parte din mentori în fața La Firul Ierbii.

02

Context

În România, accesibilitatea este încă tratată ca o cerință tehnică aplicată târziu în procesul de proiectare, nu ca o dimensiune fundamentală a calității arhitecturale. Deși există legislație, ghiduri, exemple de bune practici și o conștientizare tot mai mare a temei incluziunii, mediul construit continuă să reflecte o ruptură între proiectarea incluzivă și practica arhitecturală curentă. Timp de decenii, accesibilitatea, accesibilizarea și proiectarea incluzivă au evoluat în paralel cu arhitectura, intersectându-se cu aceasta doar punctual, de multe ori la finalul proiectului, ca o completare, o obligație normativă sau un „caz special”, nu ca parte firească a procesului de proiectare¹.

Această abordare produce frecvent soluții minimale sau incomplete, care nu răspund experienței reale a utilizatorilor. În loc ca accesibilitatea să structureze încă de la început modul în care sunt gândite traseele, orientarea, informarea, utilizarea spațiilor, siguranța, autonomia și confortul, ea ajunge adesea să fie redusă la verificarea unor elemente izolate: rampă, grup sanitar adaptat, lift, marcaje tactile. În realitate, un spațiu accesibil nu este doar un spațiu în care există anumite dotări, ci un spațiu în care persoane cu vârste, genuri, abilități, dizabilități, niveluri de educație și experiențe diferite pot ajunge, se pot orienta, pot înțelege informația, pot folosi serviciile și pot participa fără a depinde de alte persoane.

Confuzia dintre accesibilitate, accesibilizare și proiectare incluzivă este prezentă și în mediul profesional. Similar unui studiu² din 2019 privind percepția arhitecților belgieni asupra designului universal, care arată că acesta este asociat frecvent cu cerințele legale de accesibilitate, și în România există o înțelegere limitată sau incompletă a acestor concepte. Într-un sondaj³ realizat în 2019–2020 cu 87 de respondenți, dintre care 69% arhitecți, iar restul profesioniști din mediul construit - urbaniști, designeri de interior, peisagiști și ingineri - 43% au oferit aceeași definiție pentru accesibilizare și pentru proiectare incluzivă.

Suprapunerea dintre concepte are consecințe directe asupra calității mediului construit. Datele din rapoartele Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială (ANPIS) confirmă faptul că problema nu este una teoretică, ci una vizibilă în spațiile publice din România.

Date relevante

10,54%

instituții publice
cu acces neîngrădit
(ANPIS 2019)

0,54%

entități cu acces
integral conform
(ANPIS 2023)

43%

profesioniști confundă
accesibilizarea cu
proiectarea incluzivă

1. Jos Boys, *Doing Disability Differently: An Alternative Handbook on Architecture, Dis/ability and Designing for Everyday Life*, Routledge, Londra, 2014, pp. 30–31.
2. Jasmien Herssens, Elke Ielegems, Erik Nuyts, Jan Vanrie, „Drivers and Barriers for Universal Designing: A Survey on Architects' Perceptions”, *Journal of Architectural and Planning Research*, 36:3, 2019.
3. Iris Popescu, *Design (incluziv) – Totul începe prin a asculta*, Paideia, București, 2023, p. 110.
4. Agenția Națională pentru Plăți și Inspekție Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2019. Valabil online.
5. Agenția Națională pentru Plăți și Inspekție Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2023. Valabil online.
6. Agenția Națională pentru Plăți și Inspekție Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2024. Valabil online.
7. Strategia națională privind drepturile persoanelor cu dizabilități „O Românie echitabilă”, 2022–2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 490/2022, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 375 bis, 15 aprilie 2022.

Un raport tematic din 2019⁴ al ANPIS indica faptul că doar 10,54% dintre instituțiile publice verificate ofereau acces neîngrădit persoanelor cu anumite tipuri de dizabilități. În raportul ANPIS din 2023⁵, realizat asupra universităților, unităților spitalicești, bibliotecilor publice, cluburilor sportive și serviciilor turistice și de agrement, au fost verificate 557 de entități, iar raportul precizează că numai 3 respectau integral condițiile de accesibilitate, adică 0,54% din totalul entităților verificate.

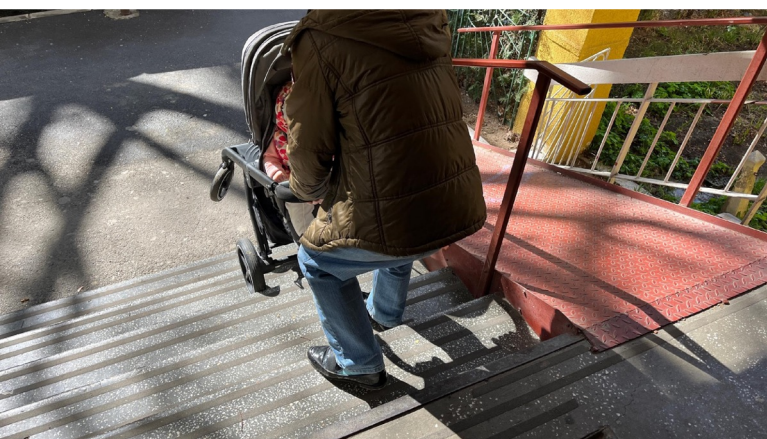
Raportul ANPIS din 2024⁶ nu mai oferă o concluzie generală privind numărul instituțiilor accesibile, ci prezintă mai ales procente pe elemente de accesibilitate și pe tipuri de instituții. De exemplu, raportul arată procente ridicate pentru anumite elemente punctuale, precum coridoarele, ușile interioare sau ușa de acces, dar procente mult mai scăzute pentru elemente esențiale de orientare, informare, comunicare sau utilizare complexă a spațiului. Această structură a raportării arată o problemă importantă: o instituție poate avea unele elemente accesibile, fără ca experiența generală de utilizare să fie accesibilă.

Lipsa accesibilității afectează pe toată lumea, însă nu în același fel. Diferența apare în capacitatea fiecărei persoane de a se adapta barierelor, în funcție de vârstă, gen, abilități, dizabilități, nivel de educație, resurse economice, familiaritate cu spațiul sau sprijin disponibil. Persoanele cu dizabilități permanente resimt cel mai intens aceste bariere. Strategia națională privind drepturile persoanelor cu dizabilități „O Românie echitabilă”, 2022–2027⁷, arată legătura dintre accesibilitatea mediului construit și participarea socială. În 2020:

- Doar 50% dintre persoanele cu limitări de sănătate în activitățile curente declarau că nu au avut probleme de acces fizic la instituțiile pentru public.
- În cazul unei situații de urgență, 75% dintre persoanele cu dizabilități nu ar putea să părăsească singuri locuința și ajungă într-un spațiu public sigur.
- 58% dintre persoanele cu dizabilități nu s-au plimbat niciodată într-un parc sau o zonă verde.

Din acest motiv, școlile de arhitectură au un rol esențial în schimbarea acestei abordări. Dacă studenții învață încă din timpul facultății că accesibilitatea și incluziunea sunt criterii de calitate ale arhitecturii, nu obligații secundare, această perspectivă poate influența practica profesională viitoare.

Un curs de arhitectură incluzivă este necesar pentru a schimba modul în care viitorii arhitecți înțeleg relația dintre spațiu, corp, autonomie, participare și excludere. Printr-o astfel de formare, studenții pot înțelege critic felul în care mediul construit include sau exclude, pot integra perspectiva unor utilizatori adesea absenți din procesul de proiectare, pot conecta normele de accesibilitate cu experiența reală a oamenilor și își pot dezvolta responsabilitatea socială ca viitori profesioniști ai mediului construit.

Credit fotografii: Iris Popescu. Descriere imagini: serie de patru fotografii care ilustrează situații de dizabilitate generate de context și de barierele mediului construit. Primele două imagini sunt realizate în București. În imaginea din stânga, un părinte coboară pe scări cu un cărucior în care se află un bebeluș, deși lângă există o rampă. Rampa este însă prea abruptă pentru a putea fi folosită în siguranță. În imaginea din dreapta, un alt părinte este ajutat de patru persoane necunoscute să urce un cărucior de copil într-un troleibuz, situație care arată dependența de ajutorul altora atunci când infrastructura nu permite accesul autonom. Cele două imagini de jos prezintă două secvențe din aceeași zonă: pasajul pietonal din Piața Victoriei, Timișoara. În imaginea din stânga se vede un lift destinat persoanelor cu dizabilități, care nu poate fi folosit deoarece ușa se deschide spre o grădiniță. În imaginea din dreapta se văd efectele acestei inaccesibilități într-o zi aglomerată: scaunul rulant al unei persoane este coborât pe scări de două persoane, urmând ca apoi și persoana să fie transportată pe același traseu.

03

Repere internaționale

Pentru formularea propunerii de proiect, au fost analizate materiale și exemple din SUA și Marea Britanie, țări care au un istoric mai îndelungat în domeniul accesibilității și în încercările de a integra designul universal și proiectarea incluzivă în educația de arhitectură. Aceste materiale au fost relevante deoarece arată că accesibilitatea nu poate fi predată doar ca set de norme, dimensiuni și verificări tehnice, ci trebuie abordată ca parte a procesului de proiectare, prin contact direct cu utilizatori diverși, exerciții aplicative și reflecție asupra propriilor prejudecăți.

Materialele și resursele studiate au fost:

Polly Welch, ed., *Strategies for Teaching Universal Design*, Adaptive Environments, Boston / MIG Communications, Berkeley, 1995.

- Designul universal trebuie introdus prin exerciții și contexte repetate, nu doar printr-o prezentare izolată. În exemplul de la Iowa State University, scopul a fost ca studenții să întâlnească informația în context diverse, pentru a înțelege că designul universal se aplică în fiecare proiect.
- Evaluarea învățării poate include testări inițiale și finale: câți studenți spun că sunt familiarizați cu designul universal, câți îl pot defini, câți au auzit de legislația de accesibilitate și câți pot explica ce presupune aceasta. Tot în exemplul de la Iowa State University arată că există diferențe importante între simpla recunoaștere a unui termen și capacitatea de a-l explica.
- Activitățile de conștientizare pot include interviuri cu persoane diferite de studenți, la California Polytechnic State University au folosit analiza reclamelor pentru a observa reprezentarea diversității și exerciții prin care studenții își confruntă propriile presupuneri despre dizabilitate și utilizatori.
- Barierele de atitudine sunt prezentate ca o cauză importantă a barierelor fizice. De aceea, predarea designului universal trebuie să lucreze și cu prejudecățile studenților, nu doar cu soluțiile tehnice.
- Unele programe au folosit mentori, co-instructori, consultanți sau facilitatori cu dizabilități. Implicarea acestora a fost considerată una dintre cele mai importante strategii de predare, deoarece diversitatea de experiențe nu se găsește, de obicei, în interiorul departamentelor de arhitectură și design.
- Normele și cerințele tehnice sunt mai bine înțelese atunci când sunt explicate prin experiență directă. De exemplu, înălțimea unei bănci sau forța de deschidere a unei uși capătă sens pentru studenți atunci când sunt discutate cu utilizatori care întâmpină efectiv aceste bariere.

8. Polly Welch, ed., *Strategies for Teaching Universal Design*, Adaptive Environments, Boston / MIG Communications, Berkeley, 1995, p.252.

9. Disponibil online.

10. Autorii folosesc formularea S/surde pentru a marca două perspective asupra surdității. Litera mare indică apartenența la o comunitate culturală și lingvistică, în care surditatea este înțeleasă ca identitate și cultură, nu doar ca dizabilitate. Litera mică se referă, mai general, la experiența pierderii sau absenței auzului. Prin această scriere, autorii subliniază că surditatea poate fi înțeleasă și ca formă de apartenență culturală, nu exclusiv ca limitare medicală.

11. Disponibil online.

- Atrage atenția că, **dacă designul universal este predat doar ca disciplină separată, riscă să fie marginalizat ca o competență secundară**⁸. Abordarea mai potrivită este una integrată, prin intervenții multiple în cursuri, ateliere de proiectare și colaborări între discipline.
- Exercițiile de simulare trebuie folosite cu prudență. Este menționat că acestea pot trivializa dizabilitatea sau pot întări percepții negative, dacă sunt folosite pentru a sugera „cum este să ai o dizabilitate”. Ele pot fi mai utile atunci când sunt realizate împreună cu consultanți cu experiență trăită și când urmăresc observarea mediului, nu imitarea experienței unei persoane cu dizabilități.

Raymond Lifchez, ed., *Rethinking Architecture: Design Students and Physically Disabled People*, University of California Press, Berkeley, 1986.

- Arhitectura poate deveni un instrument de sprijin doar dacă arhitecții dezvoltă empatie față de felul în care spațiul afectează viața oamenilor. Nu este suficientă înțelegerea formei, structurii sau a corpului idealizat; este necesară înțelegerea vieților reale ale utilizatorilor.
- Chiar dacă dizabilitățile pot fi clasificate, experiențele trăite ale oamenilor nu pot fi reduse la tipare generale. Această idee este importantă pentru educația de arhitectură, deoarece împiedică transformarea persoanelor cu dizabilități în categorii abstracte de proiectare.
- Prejudecățile față de conceptul de dizabilitate trebuie confruntate înainte ca studenții să poată proiecta cu imaginație și responsabilitate. Contactul direct cu persoane cu dizabilități este prezentat ca o metodă esențială pentru demontarea stereotipurilor.
- Cartea propune trecerea de la „ei” la „noi”. Persoanele cu dizabilități nu trebuie tratate ca o minoritate îndepărtată, deoarece dizabilitatea poate privi familia, prietenii, colegii și propria persoană.
- Simulările de dizabilitate au limite clare. O simulare nu permite dezvoltarea strategiilor reale de adaptare și nu reproduce greutatea prejudecăților sociale. De aceea, ele pot produce anxietate sau concluzii greșite dacă nu sunt completate prin dialog, observație și interviu.

The DisOrdinary Architecture Project, *Many More Parts than Me: Reimagining Disability, Inclusion and Access Beyond Compliance*⁹, 1st ed., London, 2024.

- Publicația propune o abordare a accesibilității „dincolo de normativ”, criticând soluțiile tehnice standardizate de tip „o dimensiune universală”, mai ales atunci când sunt adăugate la finalul procesului de proiectare.
- Materialul nu este organizat după categorii convenționale de dizabilitate, precum nevăzător, utilizator de scaun rulant sau persoană surdă, și nici după termeni tehnici standard de accesibilitate, precum wayfinding, pavaj tactil sau lift-platformă. În schimb, propune o organizare prin termeni proveniți din artele, activismul și studiile dizabilității.
- Conceptul de „access ecologies” arată că accesul nu este doar despre soluții pentru persoane cu dizabilități, ci despre înțelegerea relațiilor dintre oameni și mediu. A gândi accesul ca ecologie înseamnă a cartografia experiențe și nevoi de acces diverse, complexe, stratificate și uneori contradictorii. Această abordare ajută la depășirea categoriilor simplificate și a soluțiilor unice.
- Pornește de la experiențele și creativitatea persoanelor cu dizabilități, S/surde și neurodivergente, nu de la ideea că acestea sunt doar beneficiari pasivi ai unor soluții tehnice.

The DisOrdinary Architecture Project, „*Can blind people make great architects?*”¹¹, material despre programul Architecture Beyond Sight, Bartlett School of Architecture, UCL.

- Materialul prezintă un atelier de arhitectură și design organizat la Bartlett School of Architecture, UCL, pentru persoane cu dizabilități de vedere.
- Exemplul inversează perspectiva obișnuită: nu discută doar despre cum poate arhitectura să fie accesibilă persoanelor nevăzătoare, ci despre ce poate învăța arhitectura de la persoanele care percep spațiul non-vizual.

Exemplele analizate au modelat proiectul nostru: un curs de arhitectură incluzivă care combină cunoașterea teoretică, lucrul direct cu persoane cu experiențe diverse și aplicarea într-un spațiu real. Materialele studiate arată că studenții au nevoie să întâlnească tema accesibilității în mod repetat, să își identifice propriile prejudecăți, să primească feedback de la persoane cu experiență trăită și să înțeleagă că proiectarea incluzivă nu este o completare tehnică, ci o metodă, iar accesibilitatea este un criteriu de calitate arhitecturală.

04

Descrierea proiectului

12. Mai multe informații despre curs:
<https://www.uauim.ro/en/faculties/architecture/architecture/optional-courses/st-113/>

Proiectul a fost construit ca o îmbinare între analiza unor exemple internaționale de predare a designului universal și a arhitecturii incluzive, experiența practică acumulată de AMAIS în proiectare incluzivă, lucrul cu persoane cu dizabilități și comunități diverse, precum și cadrul cursului de Arhitectură incluzivă / Design universal din UAUIM¹².

Proiectul a conectat trei dimensiuni complementare: un spațiu comunitar real, expertiza unei organizații specializate în accesibilitate și incluziune și cadrul educațional al unei universități de arhitectură.

Centrul comunitar La Firul Ierbii a funcționat ca spațiu de observație, cercetare și intervenție aplicată. AMAIS a contribuit cu expertiza sa în lucrul cu persoane cu dizabilități, design incluziv, facilitare și metode participative. UAUIM a integrat procesul în cadrul cursului opțional ST-113 Arhitectură incluzivă / Design universal, oferind studenților oportunitatea de a conecta învățarea teoretică cu un proces real de analiză, proiectare și testare.

Proiectul a urmărit dezvoltarea unui model educațional aplicat, în care studenții au parcurs etapele unui proces de proiectare incluzivă: înțelegerea diversității umane, identificarea propriilor prejudecăți și barierele, cercetarea participativă, formularea conceptelor, dezvoltarea soluțiilor, evaluarea propunerilor studenților și adaptarea acestora pentru implementare.

Credit foto: Roald Aron. Descriere imagine: echipele stau fiecare la masa lor, în sala mare de la La Firul Ierbii, și par atente la prezentarea unei persoane.

05

Obiectivele proiectului

Scop: dezvoltarea unui model de bună practică pentru integrarea proiectării incluzive în educația universitară de arhitectură, prin corelarea cursului teoretic cu un spațiu real de practică.

01

Crearea unui cadru educațional în care studenții să înțeleagă accesibilitatea și incluziunea prin contact direct cu utilizatori diverși.

02

Documentarea unui proces de cercetare participativă aplicat unui spațiu comunitar real.

03

Implicarea persoanelor cu dizabilități permanente și temporare în analiză, mentorat și evaluare.

04

Dezvoltarea unor propuneri de îmbunătățire a spațiului centrului comunitar La Firul Ierbii.

05

Testarea complementarității dintre cursul universitar și componenta practică.

06

Formularea unui model replicabil pentru alte universități de arhitectură, urbanism și design.

Credit foto: Marius Vasile. Descriere imagini: două echipe de studenți le prezintă mentorilor, în cadrul jurizării, proiectele lor, folosind machetele realizate pentru ilustrarea propunerilor. Mentorii cu dizabilități de vedere ating machetele, în timp ce studenții explică soluțiile propuse.

06

Structura, obiectivele și activitățile
cursului ST-113

Cursul ST-113 este un curs la alegere din cadrul Facultății de Arhitectură, UAUIM, adresat studenților din anul IV, semestrul al II-lea. Este coordonat de lect. dr. arh. Oana Mihăescu și dr. arh. Iris Popescu și are o durată totală de 60 de ore pe semestru, dintre care 28 de ore de curs și 32 de ore de studiu individual. Cursul se desfășoară în format fizic, prin activități interactive, și include prezentări din partea unor invitați.

Obiectivul general este parcurgerea etapelor de proiectare incluzivă, pentru ca accesibilitatea și incluziunea să fie integrate ca elemente fundamentale ale arhitecturii. Cursul urmărește ca studenții să înțeleagă diferența dintre accesibilizare — înțeleasă adesea ca adaptare ulterioară — și procesul incluziv de proiectare, care presupune integrarea diversității umane încă de la începutul proiectului.

Obiectivele specifice sunt:

- Identificarea percepțiilor asupra dizabilității, accesibilității și incluziunii.
- Reducerea prejudecăților despre dizabilitate prin extinderea definiției dincolo de modelul medical.
- Recunoașterea limitelor create de „soluții universale”.
- Conștientizarea ariei vaste de posibile dizabilități contextuale, temporare și permanente și a intersecțiilor lor, fără a segrega utilizatorii pe categorii delimitate separat.
- Dezvoltarea abilității de a colecta informații relevante prin interacțiuni directe cu oamenii, completând și diversificând sursele de documentare online.
- Înțelegerea diferenței dintre accesibilizare și procesul incluziv de proiectare.
- Formarea capacității de a identifica exemple de excludere cauzate de mediul construit pentru diferite tipuri de dizabilități (temporare, permanente, contextuale).
- Dezvoltarea abilității de a propune soluții arhitecturale care promovează incluziunea și accesibilitatea.
- Cunoașterea instrumentelor cu care arhitecții pot opera pentru a extrage informații utile în toate cele 5 etape ale procesului de proiectare incluzivă: explorare, creare, detaliere, implementare, evaluare post-ocupațională.

Metodologia cursului este construită în jurul unui proces de proiectare incluzivă, structurat în cinci etape: explorare, concept, detaliere, implementare și evaluare post-ocupatională. Această structură arată că proiectarea incluzivă nu se limitează la aplicarea unor norme tehnice, ci presupune un proces continuu, care începe cu înțelegerea propriilor prejudecăți și a utilizatorilor și continuă până la evaluarea impactului spațiului după utilizare.

Predarea se bazează pe prelegeri ilustrate, discuții, analize critice, explicații, chestionări și exerciții interactive. Prin aceste metode, studenții sunt încurajați să coreleze legislația, standardele, ghidurile, exemplele de bune practici, datele de cercetare și feedbackul primit de la utilizatori. Accentul cade pe înțelegerea impactului designului spațiilor fizice asupra siguranței, demnității și bunăstării utilizatorilor, precum și pe folosirea unor metode calitative de cercetare socială, precum interviul, focus grupul și observația.

Activitățile cursului sunt construite astfel încât studenții să treacă progresiv de la înțelegerea teoretică a accesibilității la aplicarea ei în procesul de proiectare. Cursul combină prelegerile cu prezentări susținute de proiectanți care au integrat abordări incluzive în proiectele lor, vizite aplicative, interviuri cu persoane din alte profesii, cu dizabilități permanente sau temporare, precum și exerciții de analiză a accesibilității unor spații existente. Prin aceste activități, studenții sunt încurajați să înțeleagă nu doar cerințele tehnice, ci și felul în care mediul construit poate produce excludere, disconfort, dependență sau limitarea participării.

Activitățile sunt organizate în cele cinci module ale procesului incluziv.

- În modulul **Explorare**, studenții lucrează cu exerciții de empatie și reflecție înainte de începerea oricărui proiect. Scopul este înțelegerea nevoii unei abordări incluzive, identificarea barierelor fizice, sociale, psihologice și emoționale și observarea propriilor presupuneri despre utilizatori, dizabilitate și accesibilitate. În această etapă, interviurile cu persoane cu experiențe diverse de utilizare a spațiului sunt importante pentru a muta discuția de la norme abstracte la experiențe reale.

Credit foto: Oana Mihăescu.

Descriere imagine: un grup de studenți discută cu unul dintre invitații de la curs, Gabi Nicolescu, despre experiența unei persoane nevăzătoare în spațiul public.

- În modulul **Concept**, studenții învață să înțeleagă contextul de lucru, echipa necesară și modul în care pot fi definite participativ criteriile care compun conceptul arhitectural. Această etapă leagă tema de proiectare de nevoile reale ale utilizatorilor și de informațiile obținute prin documentare, cercetare, interviuri, observație sau focus grupuri.
- În modulul **Detaliere**, activitățile urmăresc transformarea informațiilor colectate în decizii concrete de proiectare. Studenții lucrează cu legislație, standarde, ghiduri de accesibilitate, exemple de bune practici, prezentări ale unor proiecte incluzive și feedback primit de la utilizatori sau specialiști.
- În modulul **Implementare**, cursul discută modul în care soluțiile incluzive pot fi urmărite în etapa de construire sau prototipare, în relație cu specialiști, constructori și alte persoane implicate în realizarea proiectului. Accentul cade pe responsabilitatea arhitectului de a păstra intențiile incluzive ale proiectului și în faza de execuție.
- În modulul **Evaluare post-ocupațională**, studenții analizează impactul proiectului după recepția lucrărilor, beneficiile aduse, limitele soluțiilor propuse și modul în care rezultatele evaluării pot fi integrate în proiecte viitoare. Activitățile pot include analize de accesibilitate, observații asupra utilizării spațiului și reflecții asupra felului în care soluțiile proiectate răspund sau nu nevoilor reale ale utilizatorilor.

Credit foto: Iris Popescu. Descriere imagine: un grup de persoane nevăzătoare explorează cu bastonul alb curtea centrului comunitar, în cadrul primului focus grup.

07

Structura și activitățile
părții practice

Metodologia proiectului a combinat învățarea teoretică, cercetarea participativă și proiectarea aplicată. Procesul a fost construit astfel încât studenții să treacă de la înțelegerea conceptuală a incluziunii la observarea și analiza unor nevoi reale, iar apoi la formularea unor soluții fezabile alături de mentori cu dizabilități permanente și temporare, pe parcursul unui semestru universitar, în întâlniri săptămânale în afara orelor de curs.

Etapa de pregătire

1

În prima etapă au fost definite obiectivele proiectului, rolurile partenerilor și modul de integrare a activităților practice în cadrul cursului. A fost analizat cursul ST-113 Arhitectură incluzivă / Design universal, iar structura acestuia a fost revizuită pentru a include mai clar componenta practică, cercetarea participativă și lucrul direct cu utilizatori reali. Tot în această etapă, a fost stabilit spațiul de lucru, au fost identificate nevoile generale ale centrului comunitar și a fost pregătit cadrul de colaborare cu studenții, mentorii și participanții din comunitate. A fost realizat un apel public pentru selecția celor 24 de participanți.

Cercetare participativă

2

În cadrul proiectului au fost organizate două focus grupuri cu câte 10 persoane cu dizabilități permanente și temporare. Acestea au oferit informații importante despre dificultățile întâmpinate în utilizarea spațiului, despre nevoile de orientare, informare, confort, siguranță și odihnă, precum și despre importanța unui spațiu comunitar care să fie mai ușor de folosit de persoane cu experiențe diferite.

Mentorat

3

Au fost invitați 12 mentori, cu și fără dizabilități, din domenii relevante pentru mediul construit și pentru proiectarea incluzivă. Rolul mentorilor a fost de a însoți procesul de lucru al studenților, de a aduce perspective profesionale și personale diverse și de a susține înțelegerea relației dintre spațiu, corp, percepție și participare socială. Prezența mentorilor a fost esențială, deoarece a schimbat modul în care studenții au înțeles accesibilitatea. În loc să lucreze doar cu norme sau ipoteze generale, studenții au putut discuta direct cu persoane care folosesc spațiile în moduri diferite și care pot explica, din experiență, ce înseamnă o barieră, o soluție utilă sau o intervenție insuficientă.

Proiectare

4

Studenții au lucrat la propuneri de îmbunătățire a spațiului centrului comunitar La Firul Ierbii, dezvoltate alături de mentori și cu sprijinul echipei de proiect. Procesul a inclus analiză, formulare de concepte, dezvoltare de soluții, prezentări intermediare, sesiuni de corectură și revizuire. Pe parcurs, echipele au beneficiat atât de îndrumarea mentorilor alocăți, cât și de sesiuni comune de feedback, în care propunerile au fost discutate împreună cu ceilalți mentori și participanți implicați în proces. Soluțiile propuse au vizat în special orientarea și informarea, mobilierul, zonele de odihnă, folosirea mai clară a spațiului verde și îmbunătățirea experienței de utilizare pentru persoane cu nevoi diferite.

Jurizare și selecție

5

La finalul etapei de lucru, proiectele au fost prezentate și jurizate. Propunerile au fost analizate în raport cu relevanța lor pentru nevoile identificate, claritatea soluțiilor, potențialul de implementare, fezabilitatea și capacitatea de a răspunde unei diversități de utilizatori, accesibilitatea prezentărilor. Deoarece soluțiile nu au atins inițial nivelul necesar pentru implementare directă, perioada de vară a fost utilizată pentru ajustarea acestora în raport cu bugetul, condițiile spațiului și fezabilitatea tehnică.

Implementare

6

În etapa de implementare, am pornit de la propunerile dezvoltate de studenți și am priorizat acele direcții care au fost subliniate în cadrul focus grupurilor ca fiind cele mai relevante pentru utilizatorii spațiului. Încercând să ne încadrăm în bugetul disponibil, am implementat o parte dintre soluțiile care țin de orientare și informare, mobilier urban și spații de odihnă în micul spațiu verde al centrului comunitar La Firul Ierbii.

08

Metode de evaluare a impactului

Pentru a evalua impactul cursului și a părții practice urmărim dacă apar schimbări în felul în care studenții înțeleg accesibilitatea, dizabilitatea și proiectarea incluzivă, dar și dacă reușesc să aplice aceste idei în proiectele lor.

Pentru o evaluare relevantă, pot fi urmărite mai multe niveluri: schimbarea vocabularului, schimbarea de perspectivă, schimbarea valorilor de proiectare și aplicarea concretă în atelierul de proiectare.

1. Formular pre și post curs și activitate pentru a vedea dacă studenții înțeleg mai clar diferența dintre concepte.

Acesta ar trebui să includă întrebări despre:

- cum definesc studenții accesibilitatea, accesibilizarea, proiectarea incluzivă;
- când consideră că trebuie abordată accesibilitatea în procesul de proiectare;
- ce obstacole cred că există în proiectarea incluzivă.

2. Modelul de înțelegere a dizabilității

O parte importantă a evaluării este analiza felului în care studenții definesc dizabilitatea. La începutul cursului, unii studenți pot folosi mai degrabă o definiție apropiată de modelul medical, în care dizabilitatea este înțeleasă ca o problemă a corpului sau a persoanei. După curs, este util să observăm dacă apar definiții mai apropiate de modelul social, în care dizabilitatea este înțeleasă ca rezultat al interacțiunii dintre o persoană și un mediu care nu este construit pentru diversitatea umană.

3. Sentimentele asociate dizabilității

Definițiile nu sunt suficiente. Un student poate ajunge să folosească o definiție corectă, apropiată de modelul social, dar să asocieze în continuare dizabilitatea cu milă, tristețe, teamă, disconfort sau neputință. De aceea, formularul ar trebui să includă separat întrebări despre sentimentele asociate dizabilității. Această parte poate arăta dacă schimbarea este doar una de vocabular sau dacă apar și modificări la nivel de atitudine și raportare emoțională.

4. Ierarhia valorilor de proiectare

Un alt instrument util este exercițiul de ierarhizare a valorilor, aplicat la începutul și la finalul cursului. Studenții sunt invitați să-și identifice și ordoneze o serie de valori personale relevante pentru proiectare, în funcție de importanța pe care le-o acordă. Reluarea exercițiului la final poate arăta dacă accesibilitatea, diversitatea, empatia și incluziunea urcă în ierarhia valorilor de proiectare.

5. Aplicarea în atelier

Un indicator pe termen scurt este ce reușesc studenții să aplice efectiv în proiectele lor. Acest lucru poate fi evaluat prin auto-raportare, prin întrebări precum:

Ce idei din curs sau atelier ai integrat într-un proiect de arhitectură? În ce etapă a proiectului ai luat în calcul accesibilitatea? Ai folosit metode de cercetare, precum interviul, observația sau focus grupul?

6. Feedback de la mentori și invitați

Evaluarea nu ar trebui să se bazeze doar pe perspectiva studenților. Mentorii și invitații pot oferi informații importante despre felul în care studenții au lucrat, au pus întrebări și au integrat feedbackul.

7. Evaluare pe termen lung

Pe termen lung, impactul real al cursului se poate observa prin analiza proiectelor realizate la atelierul de proiectare și a proiectelor de diplomă.

Această evaluare poate urmări dacă:

- accesibilitatea este abordată încă din faza de concept;
- proiectul ia în calcul utilizatori diverși;
- soluțiile sunt rezultatul unui proces incluziv, nu adăugate la final;
- studentul folosește metode de cercetare calitativă sau participativă;
- traseele, orientarea, informarea și utilizarea spațiului sunt gândite coerent;
- proiectul include forme accesibile de prezentare;
- accesibilitatea apare ca prioritate, nu doar ca obligație normativă.

Această etapă este esențială, deoarece arată dacă învățarea din curs se transformă în reflex profesional.

- Pentru o evaluare complexă, pot fi folosite împreună următoarele instrumente:
- formular pre și post curs;
- formular pre și post atelier;
- jurnal de curs;
- exercițiu de ierarhizare a valorilor la început și la final;
- auto-raportare privind aplicarea în proiectele de atelier;
- feedback de la mentori și invitați;
- analiză a proiectelor realizate la atelier;
- analiză a proiectelor de diplomă;
- documentarea observațiilor echipei de curs;
- instrumente standardizate: tabele, formulare, grile de feedback și criterii de evaluare.

Evaluarea impactului urmărește dacă studenții înțeleg mai bine conceptele, dacă își schimbă raportarea față de dizabilitate, dacă accesibilitatea urcă în ierarhia lor de valori și, mai ales, dacă aceste schimbări se văd în proiectele pe care le dezvoltă.

Credit foto: Iris Popescu. Descriere imagine: o echipă de studenți explică mentorilor, cu ajutorul unor machete de detaliu, propunerea lor în cadrul unei sesiuni de corectură desfășurată în sala mare.

09

Concluzii și rezultate

Citate din partea studenților:

Mi-a plăcut partea interactivă a cursului, chiar dacă îmi e puțin greu să mă deschid față de astfel de activități pentru că facultatea ne-a obisnuit să nu interacționăm și să nu ne expunem părerile.

C.S.

A fost foarte interesantă abordarea cursului, precum și comunicarea/interacțiunea dintre studenți. Abordarea este foarte diferită de cea a celorlalte cursuri, iar această metodă ar putea face studenții mult mai interesați și mai implicați în subiect și le-ar putea stârni interesul de a participa la cursuri.

I.I.A.

Exercițiul cu valorile morale a fost surprinzător și binevenit. M-a ajutat să reflectez asupra situației mele existente, să identific lucrurile care mă supără sau mă bucură, în general, și să acționez în consecință. Este important, deoarece de multe ori ne concentrăm strict pe acțiunea proiectării, pe finalizarea și „livrarea” planșelor, însă uităm să ne concentrăm asupra noastră, asupra nevoilor celor din jur și ajungem să ne îndepărtăm de esența lucrurilor, de scopul inițial care ne-a oferit, de fapt, motivația de a porni în procesul creației.

S.D.

A fost un curs cu totul inedit, datorită interactivității. Mi-am pus întrebări pe care nu mi le-am pus activ până acum și, astfel, am descoperit care sunt prioritățile mele ca arhitect în acest moment.

D.C.

Analiza cursului Arhitectură incluzivă / Design universal arată că structura propusă a funcționat ca spațiu de conștientizare, dialog și apropiere de experiențele reale ale utilizatorilor. Din feedbackul studenților reiese că unul dintre cele mai apreciate elemente a fost caracterul interactiv al cursului: exercițiile practice, lucrul în echipă, discuțiile, invitații și atmosfera deschisă au făcut ca disciplina să fie percepută diferit față de cursurile obișnuite. Mai mulți studenți au menționat că au simțit un mediu incluziv, lipsit de presiune, în care opiniile lor au contat și în care au putut participa activ.

Un rezultat important a fost dezvoltarea empatiei și a unei mai bune înțelegeri a felului în care mediul construit poate produce excludere. Studenții au asociat cursul cu stări precum empatie, conectare, curiozitate, recunoștință, deschidere și înțelegere. Unii au menționat că au devenit mai conștienți de dificultățile altor persoane, că au început să se gândească mai mult la nevoile utilizatorilor și că au înțeles mai clar impactul arhitecturii în viața de zi cu zi. Interacțiunea cu invitați care au vorbit din experiență directă a avut un rol important în această schimbare, deoarece a mutat discuția de la norme abstracte la situații concrete de viață.

Jurnalele de curs au funcționat ca instrument pentru feedback în timp real, cât și pentru recapitulare și reflecție. Ele au permis observarea modului în care studenții au receptat fiecare etapă și au oferit informații importante pentru ajustarea cursului. Din aceste jurnale a rezultat că exercițiile de empatie, piramida valorilor, exercițiile de interviu, role-playing-ul, activitățile practice și întâlnirile cu invitați ar trebui păstrate. De asemenea, exercițiul de clarificare și ierarhizare a valorilor ar trebui menținut atât la începutul, cât și la finalul cursului, pentru a putea evalua dacă și în ce măsură apar schimbări de perspectivă.

În același timp, analiza răspunsurilor arată că schimbarea de mentalitate nu se produce automat și nici uniform. Deși mulți studenți au exprimat empatie și interes, un procent redus a formulat explicit revelații legate de arhitectură sau de necesitatea schimbării modului de proiectare. Răspunsurile au rămas, în unele cazuri, concentrate pe elemente concrete precum rampele, bastonul, scaunul rulant sau dimensiunile din normativ. Acest lucru arată că este nevoie de mai mult timp și de mai multe activități care să lege experiența trăită de decizia arhitecturală, astfel încât studenții să treacă de la înțelegerea dizabilității ca situație individuală la înțelegerea excluderii ca efect produs și de mediul construit.

Citate din partea studenților:

M-a surprins plăcut cât de interesante au fost exercițiile, faptul că am ieșit din zona de confort și ne-am lărgit orizonturile.

Anonim

A fost o experiență care m-a făcut să conștientizez mult mai mult impactul pe care îl are arhitectura în viața de zi cu zi

Anonim

În urma acestui curs, am devenit mult mai atentă la accesibilitate. Este un subiect care trebuie abordat încă din fazele incipiente ale proiectării, astfel încât trebuie luat în serios și dezvoltat pe tot parcursul elaborării proiectului.

S.D.

Prezența invitaților cu dizabilități permanente sau temporare a influențat calitatea reflecțiilor. În momentele în care studenții au petrecut mai mult timp cu invitații sau au interacționat cu mai multe persoane cu experiențe diferite, în răspunsurile lor au apărut mai frecvent empatia, dialogul interdisciplinar, consultarea directă cu beneficiarii și ideea de participare activă. Pentru edițiile viitoare, este important ca invitații să fie pregătiți anterior, astfel încât intervențiile lor să fie orientate și mai mult spre experiența trăită, bariere, excludere și relația cu spațiul, mai puțin despre rampe, dimensiuni și cerințe normative.

Una dintre principalele lecții este că s-a încercat includerea unui volum foarte mare de conținut într-un singur semestru. Istoria discriminării, modelele de înțelegere a dizabilității, exercițiile de empatie, metodele participative, analiza de accesibilitate, legislația, exemplele de bune practici, lucrul cu invitați și evaluarea post-ocupațională sunt toate importante, dar nu pot fi aprofundate suficient în timpul disponibil. De aceea, pentru viitor este necesară o selecție mai clară a priorităților și o distribuire mai echilibrată a activităților pe parcursul semestrului.

Feedbackul studenților arată că activitățile interactive sunt apreciate, dar pot deveni obositoare dacă sunt prea lungi sau dacă sunt concentrate într-o singură întâlnire. De asemenea, participarea scade vizibil spre finalul semestrului, în special în etapa de evaluare post-ocupațională, după ce o parte dintre studenți și-au îndeplinit deja condițiile de prezență. Această situație sugerează necesitatea fie a mutării etapelor-cheie mai devreme în calendar, fie a reconfigurării finalului de curs prin activități cu valoare adăugată clară: dezbateri, reflecție critică, feedback colectiv, prezentări aplicative sau punctaj suplimentar pentru participarea până la final.

Unele observații indică nevoia de prezentări teoretice mai succinte și mai dinamice, mai multe detalii tehnice și legislative pentru studenții care vor să aprofundeze partea aplicată, precum și o structură mai clară a materialelor care pot fi revizuite ulterior.

Cursul a creat interes, deschidere și empatie. Totuși, pentru ca aceste schimbări să se transforme în reflexe de proiectare, cursul are nevoie de o legătură mai puternică cu atelierul de proiectare. Doar asocierea dintre teorie, exerciții, contact direct cu utilizatorii și aplicare într-un proiect concret poate duce la integrarea reală a accesibilității ca valoare arhitecturală, nu doar ca temă de reflecție sau ca cerință tehnică.

Citate din partea studenților:

Inițial mi-a fost teamă de corectură, îmi tremurau mâinile, dar am înțeles că nu ne judecă și nu ne critică nimeni, ne ajută să înțelegem și din perspectiva altora ce avem de îmbunătățit și e minunat.

Anonim

În sine, tot atelierul mi-a schimbat perspectiva, fiindcă în facultate nu se prea pune accent pe acest aspect, profesorii venind tot timpul cu argumente precum „e prea scump”, „nu e timp”, „se descurcă ei cumva, nu le trebuie”. Dar aceste lucruri trebuie luate în considerare tot timpul, fiindcă se construiește pentru oameni, nu pentru a face clădiri drăguțe.

C.A.

Consider ca a lipsit timpul în atelier și de a putea lucra, atelierul fiind suprapus cu alte ocupări a fost destul de greu adaptarea la programul de lucru.

Anonim

Partea practică a proiectului a funcționat ca un cadru de învățare aplicată, în care designul incluziv a fost experimentat direct, nu doar discutat teoretic. Atelierul LFI a fost perceput de participanți ca un spațiu comunitar de învățare prin empatie, experiment, mentorat și lucru iterativ. Impactul său a fost simultan emoțional, relațional, profesional și etic: a redus teama inițială a studenților, a creat un sentiment de apartenență, a dezvoltat empatia profesională și a contribuit la construirea unei rețele informale între studenți, mentori și specialiști cu dizabilități și fără. Răspunsurile studenților arată că experiența a fost asociată cu atmosferă deschisă, colaborare, diversitate, lucru în echipă, dialog cu mentorii și înțelegerea mai concretă a modului în care arhitectura poate include sau exclude.

Un rezultat important este că atelierul a transformat teoria într-o experiență vie. Studenții au menționat că au învățat să comunice mai bine ideile de arhitectură către persoane din alte domenii, să exprime soluții prin planuri tactile, să acorde atenție detaliilor aparent mici și să înțeleagă că accesibilitatea nu se reduce la rampe sau la aplicarea normativului. Pentru unii, experiența a produs o schimbare explicită de perspectivă: arhitectura nu mai este văzută doar ca formă sau estetică, ci ca responsabilitate socială, iar proiectarea poate deveni un instrument care include sau exclude.

Mentorii au reprezentat cel mai puternic factor de impact al atelierului. Prezența lor a permis studenților să primească feedback direct, să înțeleagă experiențe diferite de utilizare a spațiului și să observe cum aceeași soluție poate funcționa pentru un utilizator, dar poate crea dificultăți pentru altul. Studenții au apreciat diversitatea mentorilor, disponibilitatea lor de a povesti experiențe personale, răbdarea cu care au explicat barierele întâlnite și contribuția lor la dezvoltarea soluțiilor. Mentorii au semnalat nevoia de mai mult timp pentru cercetare, lucru efectiv pe proiecte și feedback structurat.

Atelierul a funcționat bine și ca spațiu de comunitate. Participanții au descris atmosfera ca fiind sigură, prietenoasă și colaborativă. Mulți au trecut de la teamă, anxietate sau frică de critică la relaxare, integrare și sentiment de sprijin. Această dimensiune este importantă deoarece proiectarea incluzivă presupune disponibilitatea de a pune întrebări, de a greși, de a primi feedback și de a lucra cu perspective diferite. În acest sens, LFI a produs nu doar competențe de proiectare, ci și capital social: încredere, colaborare și deschidere față de diversitate.

Citate din partea studenților:

Am venit la atelier doar să învăț despre arhitectura incluzivă, însă atelierul m-a ajutat și în alt mod. M-a ajutat să văd cât de umani suntem cu toții. Câteodată uit asta și îi văd pe oameni foarte mari, iar pe mine mă văd foarte mică — așa aș putea descrie anxietatea mea socială.

Anonim

Știu că ni s-a alocat un buget pentru implementarea soluțiilor și nu știu cât de mult s-a ținut cont de el, în afară de o singură echipă, dacă țin minte bine. Ar fi fost folositor, poate, să existe și un atelier în care să vorbim despre luarea deciziilor în funcție de buget, pentru că, personal, nu prea știu cum funcționează.

C.A.

M-a facut să îmi dau seama cât de mult îmi place să fiu printre oameni, să dezbat idei, să ascult și să învăț de la ei. M-a facut să îmi dau seama că așa arată normalitatea, că așa ar trebui să fie orice proiect, gândit de oameni pentru oameni. M-a facut să am speranță. Și, deși nu știu cum să încep sau de unde, știu acum că vreau ca arhitectura mea să îi facă pe oameni să se simtă văzuți, înțeleși și bineveniți.

Anonim

Dintre activitățile care ar trebui păstrate, cele mai importante sunt exercițiile de cunoaștere, role-playing-ul, exercițiile de empatie, lucrul cu machete, feedbackul și migrarea mentorilor între echipe. Machetele au fost percepute ca instrumente de înțelegere și comunicare, nu doar ca obiecte de reprezentare. Atunci când studenții ghidau mentorii în explorarea machetelor, propunerile deveneau mai clare decât în prezentările exclusiv vizuale. Această observație arată că proiectarea incluzivă cere și forme de comunicare incluzivă: descrieri audio, prezentări tactile, tururi ghidate și explicarea scenariilor de utilizare, nu doar planșe vizuale.

Pentru edițiile viitoare, este util ca atelierul să fie organizat mai clar pe tipuri de activități. Ar trebui separate întâlnirile de prezentare, în care toate echipele primesc feedback de la mai mulți mentori, de întâlnirile de corectură, în care un număr mai mic de mentori lucrează aprofundat cu o echipă. Corecturile ar trebui să dureze cel puțin trei ore, iar după fiecare corectură mentorii ar putea completa un tabel de feedback accesibil tuturor echipelor. În paralel, ar trebui introduse sesiuni în care echipele doar lucrează între ele, fără corecturi, pentru a avea timp să integreze feedbackul primit.

O altă lecție importantă este nevoia de timp mai mare pentru cunoaștere și cercetare. Modelul ar putea include cel puțin două sesiuni de cunoaștere și două sesiuni de cercetare, iar partea de cercetare ar trebui să aibă minimum patru ore, cu teme de lucru între întâlniri. În plus, ar fi util ca unele ateliere să fie dedicate exclusiv coeziunii dintre studenți și mentori, prin exerciții de teambuilding și cunoaștere reciprocă. Această etapă este necesară pentru ca studenții să nu rămână blocați în relația cu organizatorii-arhitecți, percepuți uneori ca autoritatea care ia deciziile, ci să lucreze real cu mentorii ca parte a procesului.

Studenții trebuie să știe că mentorii nu sunt doar consultanți informali, ci participă la evaluarea soluțiilor. De aceea, criteriile de jurizare și punctajele ar trebui comunicate de la început. De asemenea, mentorii ar trebui să participe la un training preliminar de cel puțin 90 de minute, chiar și online, în care să fie discutate obiectivele atelierului, modul de interacțiune cu studenții, situațiile sensibile apărute în primul an și așteptările legate de feedback. Într-o variantă ideală, fiecare echipă ar avea trei mentori, dintre care cel puțin un arhitect, iar echipa de mentori ar include persoane cu dizabilități permanente, temporare și, unde bugetul permite, mentori surzi, cu interpretare în limba semnelor asigurată corespunzător.

Întâlnirile nu ar trebui suprapuse cu zilele de curs ale studenților și ar trebui evitate perioadele foarte încărcate, cum sunt predările sau sesiunea. Feedbackul arată că impactul atelierului este pozitiv, dar intensitatea produce oboseală. De aceea, calendarul ar trebui gândit astfel încât să permită timp de lucru între corecturi, colaborare în afara întâlnirilor și integrarea progresivă a feedbackului.

Pentru partea de comunicare a proiectelor, este nevoie de cerințe explicite privind accesibilitatea materialelor prezentate. Studenții ar trebui să includă descrieri audio, tururi audio, machete tactile și explicații clare ale scenariilor de utilizare. În loc ca planurile și planșele să fie singurele forme de predare, atelierul ar putea cere și formate complementare: prezentări tactile, descrieri ale atmosferei propuse, ghidaje prin machetă sau tururi în care studenții explică, punct cu punct, ce schimbări propun în spațiu. Totuși, aceste formate trebuie introduse echilibrat, astfel încât să completeze educația de arhitectură, nu să o rupă complet de instrumentele pe care studenții le folosesc deja.

Pe baza feedbackului primit, nu este nevoie de o schimbare structurală majoră a atelierului, ci de rafinare și stabilizare. Majoritatea participanților nu au indicat activități care ar trebui eliminate, iar modificările sugerate sunt mai ales logistice și metodologice: mai mult timp, mai multă claritate, mai multă cercetare, mai multe sesiuni de lucru, feedback mai bine structurat și criterii de evaluare comunicate de la început. Aceasta arată că modelul este valid, dar are nevoie de condiții mai bune pentru a-și atinge potențialul.

Concluzia principală este că partea practică a proiectului a reușit să facă ceea ce un curs teoretic nu poate realiza singur: a redus frica, a crescut competența, a creat comunitate și a produs sens profesional. LFI a devenit un cadru de formare profesională bazat pe empatie, mentorat autentic și experiment iterativ. Riscurile principale pentru continuare sunt epuizarea echipei, suprapunerea logistică și menținerea pe termen lung a calității mentoratului. Dacă aceste riscuri sunt gestionate prin planificare, buget și o echipă extinsă, modelul poate fi replicat și adaptat în alte contexte universitare.

Concluzii generale

Experiența proiectului arată că existența unui curs opțional de Arhitectură incluzivă / Design universal, completat printr-o componentă practică finanțată separat, este un pas important, dar rămâne un compromis. Acest model permite testarea unor metode noi, aduce accesibilitatea în discuția academică și creează contexte valoroase de întâlnire între studenți, mentori și profesioniști – persoane cu și fără dizabilități. Totuși, el depinde de resurse suplimentare, de finanțări externe, de disponibilitatea unor parteneri și de efortul unei echipe care trebuie să susțină activități care nu sunt încă integrate firesc în programa obligatorie.

Pe termen lung, proiectarea incluzivă nu ar trebui să rămână o activitate extra, adăugată peste programul deja încărcat al studenților. Atât cursul, cât și partea practică au arătat că studenții sunt interesați, implicați și capabili să își schimbe perspectiva, dar și că sunt suprasolicitați de teme, predări, sesiune și alte obligații academice. Din acest motiv, integrarea accesibilității și incluziunii nu ar trebui să depindă de timpul liber al studenților sau de motivația lor individuală de a participa la activități suplimentare.

Direcția firească ar fi ca aceste activități să facă parte din programa universitară de bază. Atelierul de proiectare este cadrul cel mai potrivit pentru această integrare, deoarece reunește deja teoria și practica: analiza, cercetarea, conceptul, testarea soluțiilor, feedbackul, revizuirea și prezentarea proiectului. În realitate, ceea ce am testat prin asocierea dintre curs și atelierul practic reprezintă tocmai ceea ce ar putea deveni atelierul de proiectare atunci când este construit în jurul diversității reale a utilizatorilor.

Astfel, accesibilitatea, incluziunea, lucrul cu utilizatori diverși, cercetarea participativă și evaluarea impactului nu ar mai fi teme separate, ci părți ale procesului obișnuit de proiectare. Studenții ar învăța să le includă în aceeași logică în care învață să lucreze cu funcțiunea, structura, lumina, materialele, contextul urban sau sustenabilitatea. În acest fel, accesibilitatea ar deveni criteriu de calitate arhitecturală, nu o cerință tehnică verificată la final, iar proiectarea incluzivă un mod de lucru firesc.

În această perspectivă, cursurile opționale ar putea avea un rol complementar, nu compensatoriu. Ele nu ar mai trebui să preia responsabilitatea principală de a introduce accesibilitatea în formarea arhitecților, ci să funcționeze ca spații de aprofundare. Acolo s-ar putea lucra mai mult pe prejudecăți, pe înțelegerea modelelor de dizabilitate, pe metode de cercetare participativă, pe cercetare calitativă, pe interviu, observație, focus grup, analiză critică și reflecție asupra rolului arhitectului. Aceste competențe ar susține apoi munca din atelierul de proiectare și ar oferi studenților instrumente mai solide pentru a lucra cu utilizatori reali.

Modelul de curs opțional și practică aplicată a demonstrat valoarea proiectării incluzive în educația de arhitectură, dar a arătat și limitele unei abordări dependente de activități extracurriculare și finanțări punctuale. Pentru ca schimbarea să fie reală și sustenabilă, proiectarea incluzivă trebuie integrată în nucleul formării universitare, în special în atelierul de proiectare. Numai astfel accesibilitatea poate deveni o competență profesională de bază și nu o preocupare separată, susținută doar de câțiva profesori, parteneri sau studenți deja interesați.

10

Pași pentru replicarea modelului

Modelul propus poate fi replicat în alte universități de arhitectură, urbanism și design din România, cu adaptări în funcție de contextul fiecărei instituții. Elementele esențiale sunt: curs sau modul teoretic, conexiune cu un spațiu real, implicarea persoanelor cu dizabilități, colaborarea cu o organizație specializată, propuneri studențești și documentarea procesului.

Pași pentru realizarea cursului:

- 1 Definirea obiectivelor educaționale: ce vor înțelege studenții, ce competențe trebuie să dezvolte și cum se va vedea această schimbare în modul lor de proiectare.
- 2 Integrarea în programa universitară, ideal în legătură cu atelierele de proiectare. Poate începe ca disciplină opțională, dar ar trebui gândit astfel încât metodele și principiile sale să poată fi transferate ulterior în atelier.
- 3 Construirea bibliografiei și a cadrului teoretic privind accesibilitatea, accesibilizarea și proiectarea incluzivă.
- 4 Invitarea unor specialiști și practicieni cu și fără dizabilități care pot contribui cu perspective diferite. Prezența lor îi ajută pe studenții să înțeleagă accesibilitatea dincolo de norme și să intre în contact cu experiențe reale de utilizare a spațiului.
- 5 Introducerea unor exerciții practice de analiză a spațiului, interviuri, observații, discuții ghidate și reflecții asupra propriilor prejudecăți. Aceste activități trebuie să îi ajute pe studenți să înțeleagă cum mediul construit poate produce excludere, dependență, disconfort sau limitarea participării.
- 6 Corelarea conținutului teoretic cu proiecte reale sau teme aplicate. Cursul devine mai relevant atunci când studenții pot testa conceptele în raport cu un spațiu concret, cu utilizatori reali și cu constrângeri specifice.
- 7 Dezvoltarea unor instrumente de evaluare care urmăresc atât cunoștințele, cât și schimbările de perspectivă și comportament.
- 8 Colectarea feedbackului de la studenți, invitați și parteneri.
- 9 Revizuire anuală pe baza rezultatelor, observațiilor și limitelor identificate.

Pentru realizarea unui curs similar sunt necesare cadre didactice cu interes și expertiză în arhitectură incluzivă, design universal, accesibilitate și metode participative, precum și colaboratori cu experiență directă sau profesională relevantă: persoane cu și fără dizabilități, de diverse vârste, genuri, categorii sociale etc. - specialiști în accesibilitate, arhitecți, urbaniști, designeri, cercetători, activiști și reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale. Sunt importante parteneriatele cu organizații care lucrează în domeniul dizabilității și accesibilității, deoarece acestea pot sprijini universitatea prin expertiză, facilitare, conectarea cu comunitatea și feedback asupra conținutului cursului. Cursul are nevoie de o bibliografie clară, exemple de bune practici, studii de caz, ghiduri, standarde, legislație relevantă și instrumente de evaluare care să urmărească atât acumularea de cunoștințe, cât și schimbarea de perspectivă a studenților. O resursă esențială este timpul alocat exercițiilor practice, discuțiilor, reflecției și feedbackului, deoarece proiectarea incluzivă nu poate fi predată eficient doar prin prelegeri.

Pași pentru realizarea părții practice:

- 1 Identificarea unui spațiu real care necesită îmbunătățiri de accesibilitate și incluziune. Spațiul trebuie ales astfel încât să ofere studenților posibilitatea de a observa bariere concrete și de a lucra cu nevoi reale.
- 2 Stabilirea unui parteneriat între universitate, o organizație cu expertiză în incluziune și administratorul spațiului. Acest parteneriat trebuie să clarifice rolurile, responsabilitățile, calendarul și limitele intervenției.
- 3 Definirea clară a obiectivelor pedagogice și practice.
- 4 Pornire unui apel public pentru a selecta studenții/participanții.
- 5 Selectarea mentorilor cu experiență relevantă, persoane de diverse profesii, vârste, genuri, abilități/dizabilități. Mentorii pot sprijini studenții în înțelegerea experiențelor de utilizare, în formularea întrebărilor și în evaluarea soluțiilor.
- 6 Integrarea studenților și a mentorilor într-un proces ghidat de analiză și proiectare cu spațiu pentru explorare, testare și revizuire.
- 7 Organizarea unei etape de cercetare participativă cu utilizatori diverși. Aceasta poate include interviuri, focus grupuri, observații, vizite și discuții ghidate, prin care studenții, mentorii pot înțelege mai bine nevoile spațiului analizat de la participanți. Pe baza acestei etape, tema de proiectare poate fi formulată participativ.
- 8 Sesiuni de feedback pe parcurs pe echipe (grup de studenți + mentorii alocați) și de la ceilalți mentori. Feedbackul intermediar este esențial pentru ca soluțiile să poată fi ajustate înainte de prezentarea finală.
- 9 Evaluarea propunerilor după relevanță, fezabilitate, accesibilitatea prezentărilor și impact. Nu toate ideile pot fi implementate imediat, iar studenții trebuie să înțeleagă relația dintre concept, buget, constrângeri tehnice și efecte reale asupra utilizatorilor.
- 10 Adaptarea soluțiilor pentru implementare, în funcție de buget și constrângeri.

Pentru realizarea unei componente practice similare este necesar un spațiu real disponibil pentru analiză și intervenție. Acesta poate fi un centru comunitar, o instituție publică, un spațiu educațional, cultural sau zonă din spațiul public, important fiind ca spațiul să permită observarea unor nevoi reale și formularea unor propuneri aplicate.

Este necesar un partener instituțional care poate susține accesul la spațiu și poate facilita comunicarea cu administratorii, utilizatorii și comunitatea. De asemenea, este importantă implicarea unei organizații sau echipe cu experiență în accesibilitate, incluziune și facilitare participativă, care să poată construi procesul de lucru împreună cu universitatea.

Componenta practică are nevoie de cadre didactice care pot integra procesul în structura cursului, mentori cu experiențe și competențe diverse, participanți din comunitate, inclusiv persoane cu dizabilități permanente și temporare, precum și resurse pentru facilitare, documentare, materiale, prototipare și implementare.

Sunt necesare timp pentru analiză, feedback, revizuire și testare, și instrumente de evaluare și documentare. Fără aceste resurse, partea practică riscă să se reducă la un exercițiu de proiectare fără impact real sau fără învățare suficientă din partea studenților.

11

Viziunea

Pe termen lung, obiectivul nu ar trebui să fie doar existența unui curs opțional de Arhitectură incluzivă / Design universal, ci integrarea proiectării incluzive în formarea de bază a studenților arhitecți. Cursul opțional este un pas necesar, pentru că introduce concepte, metode și exemple care nu sunt suficient de prezente în programa curentă. Totuși, pentru ca accesibilitatea și incluziunea să devină practici reale de proiectare, acestea trebuie exersate în contexte aplicate.

Cursul are nevoie de o componentă practică solidă, deoarece doar teoria nu este suficientă pentru schimbarea modului de lucru. Studenții pot înțelege concepte, pot cunoaște legislația și pot identifica bariere, dar învață cu adevărat să proiecteze incluziv atunci când lucrează cu un spațiu concret, cu utilizatori reali, cu feedback direct și cu limite reale de buget, timp, execuție și administrare.

Privită astfel, combinația dintre teorie și practică se apropie de ceea ce ar trebui să fie atelierul de proiectare. Atelierul este locul în care studenții analizează, formulează concepte, testează soluții, primesc feedback și își asumă decizii. De aceea, proiectarea incluzivă nu ar trebui să rămână separată într-un curs opțional, ci să devină treptat o dimensiune integrată în atelier.

Accesibilitatea, diversitatea utilizatorilor, orientarea, siguranța, confortul, autonomia și participarea ar trebui să devină criterii firești în temele de proiectare, alături de funcțiune, structură, expresie arhitecturală, sustenabilitate și relația cu orașul. În acest fel, calitatea unui proiect ar fi evaluată nu doar prin coerența formală sau funcțională, ci și prin capacitatea lui de a reduce excluderea și de a susține folosirea demnă a spațiului de către persoane diferite.

Un parcurs realist ar fi ca, într-o primă etapă, cursul opțional să funcționeze ca laborator de reflecție, experiment și testare metodologică. Ulterior, metodele validate în cadrul cursului — interviuri, focus grupuri, analize de accesibilitate, lucrul cu mentori cu dizabilități, definirea participativă a criteriilor de proiectare și evaluarea post-ocupațională — ar putea fi transferate gradual în atelierul de proiectare.

În același timp, integrarea proiectării incluzive în atelier nu este suficientă dacă universitatea nu își transformă și propriile condiții de acces, predare și participare. Pe termen lung, este nevoie de o schimbare a programei, a metodelor de predare, a criteriilor de evaluare și a infrastructurii universitare, astfel încât o diversitate cât mai mare de persoane să poată studia arhitectura și să poată deveni arhitecți. O educație incluzivă nu înseamnă doar să îi învățăm pe studenți să proiecteze pentru utilizatori diferiți, ci și să construim un mediu academic în care acești utilizatori pot deveni ei înșiși studenți, profesioniști, cercetători și profesori.

Această dimensiune este esențială deoarece auto-reprezentarea schimbă în mod profund cultura profesională. Atunci când persoane cu experiențe diferite de mobilitate, orientare, percepție sau comunicare ajung să participe direct la formarea și practicarea arhitecturii, accesibilitatea nu mai este discutată doar din exterior, ca temă despre „ceilalți”. Ea devine parte a cunoașterii profesionale, a experienței trăite și a modului în care sunt formulate problemele de proiectare.

Scopul final este ca arhitectura incluzivă să nu mai fie percepută ca o temă separată sau ca o cerință tehnică verificată la final, ci ca parte a culturii de proiectare și a culturii instituționale.

Cursul opțional poate rămâne un spațiu de aprofundare și experiment, dar principiile sale ar trebui să ajungă în atelierul de proiectare, în programă și în infrastructura universității, acolo unde se formează, de fapt, reflexele profesionale ale viitorilor arhitecți.

Agencia Națională pentru Plăți și Inspectie Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2019. Disponibil online.

Agencia Națională pentru Plăți și Inspectie Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2023. Disponibil online.

Agencia Națională pentru Plăți și Inspectie Socială, *Raport tematic privind accesibilitatea*, București, 2024. Disponibil online.

Boys, Jos, *Doing Disability Differently: An Alternative Handbook on Architecture, Dis/ability and Designing for Everyday Life*, Routledge, Londra, 2014.

Guvernul României, *Strategia națională privind drepturile persoanelor cu dizabilități „O Românie echitabilă”, 2022–2027*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 490/2022, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 375 bis, 15 aprilie 2022.

Herssens, Jasmien, Elke Ielegems, Erik Nuyts și Jan Vanrie, „Drivers and Barriers for Universal Designing: A Survey on Architects’ Perceptions”, *Journal of Architectural and Planning Research*, vol. 36, nr. 3, 2019.

Lifchez, Raymond, ed., *Rethinking Architecture: Design Students and Physically Disabled People*, University of California Press, Berkeley, 1986.

Popescu, Iris, *Design (incluziv) – Totul începe prin a asculta*, Paideia, București, 2023.

The DisOrdinary Architecture Project, *Many More Parts than MI: Reimagining Disability, Inclusion and Access Beyond Compliance*, 1st ed., London, 2024.

The DisOrdinary Architecture Project, „Can blind people make great architects?”, material despre programul Architecture Beyond Sight, Bartlett School of Architecture, UCL.

Welch, Polly, ed., *Strategies for Teaching Universal Design*, Adaptive Environments, Boston / MIG Communications, Berkeley, 1995.

Universitățile sau cadrele didactice interesate de replicarea modelului pot începe prin contactarea AMAIS.

contact@amais.ro

Astfel, cei interesați pot primi informații despre structura cursului, exemple de activități, resurse utile, recomandări metodologice sau detalii despre modul în care poate fi construită o componentă practică adaptată contextului lor.

Scopul nu este reproducerea identică a modelului, ci adaptarea lui la fiecare universitate, păstrând elementele esențiale: parte teoretică, lucru practic, contact direct cu diversitatea umană și integrarea accesibilității în procesul de proiectare.

AMAI S

UNIVERSITATEA DE
ARHITECTURĂ ȘI URBANISM
ION MINCU – BUCUREȘTI